

Historie živých šachů

Historie živých šachů je jen o něco mladší než historie šachu, první zmínky o nich pocházejí z přelomu 7. a 8. století. Ve starých kronikách byla nalezena zmínka o tom, že francouzský král Karel Martel se seznámil s šachovou hrou prostřednictvím Arabů a rozšířil ji ve Španělsku, a protože měl rád efektní představení, zahájil v Evropě hry na „živé šachy“.

Je také známo, že živé šachy na dvoře indického knížete během svých cest do Číny v letech 1271-1295 hrál slavný benátský cestovatel Marco Polo. V roce 1333 se o tom mohl při návštěvě Číny přesvědčit i legendární mistr světa Alechin, který zde sledoval šachová představení na městských náměstích. Živé šachy se v Číně v nezměněné podobě zachovaly po mnoho století.

K největšímu rozmachu živých šachů došlo v 15. století. Období renesance k tomu bylo přímo stvořeno. První písemné zmínky pocházejí z latinského spisu *Hypnerofomachia Poliphili*, což v překladu znamená *Poliphilův sen*, který v roce 1467 napsal Dominikán Francesco Colonna, tiskem vyšel v Benátkách v roce 1499. Základním motivem byla snová vidění romantického Poliphila, který spatřil ve snu hrát živé lidi šachovou partii na obrovské šachovnici. Colonnovo dílo vycházelo pak v překladech v celé řadě zemí, například v Paříži v roce 1546 nebo v Londýně v roce 1592 a sloužilo po několik století jako vzor pro pořádání živých šachů na knížecích a královských dvorech ve Francii, Španělsku a Itálii. Živé figury měly ve vlasech nebo kloboucích vetknuty insignie, představující jednotlivé šachové figury. Oba soupeři hlásili tahy heraldovi, který řídil jednotlivé figury na šachovnici, vyhozená figura se musela poklonit vítězi a odejít z bojiště. Celé představení bylo podmalováno hudbou. Živé šachy byly v té době velmi populární, což lze dokumentovat na slavném francouzském spisovateli Francoisi Rabelaisovi (1493-1553), který živým šachům v díle *Gargantua a Pantagruel* věnoval dvě kapitoly, včetně seznámení s šachovými pravidly.

Ne vždy však živé šachy znamenaly kratochvilnou zábavu, alespoň pokud se týká samotných herců. Pro ně často název „živé“ představoval spíše ironii a příznačnější by byl název „mrtvé“. Sultán Mohamed I. je totiž hrál tak, že poražená figura putovala rovnou do rukou kata. Podobně se při živých šachách postupovalo v temných dobách španělské inkvizice. Inkvizitor Petr Arbues, aby se zbavil odpovědnosti za kruté rozsudky, svěřil osud provinilců do rukou dvou slepých mnichů. Jakmile byla vyhozena figura, představovaná živou osobou, chopili se jí kati a odvlékli jí na popraviště. Vyhozené figury tedy propadly hrdlem, zatímco ti, kteří na šachovnici zůstali, mohli svůj život vykoupit polovinou svého majetku. Také car Ivan Hrozný hrál živé šachy o život svých poddaných. Šachová bohyně Caissa se mu příznačně „odměnila“, obávaný car umřel za šachovnicí.

Živé šachy se v 16. století hrály i v Indii, například panovník Hindistánu Ak-bar je hrával ve svém paláci Futteh-pore nedaleko Agry. Šachovnicí bylo nádvoří paláce, vyparketované čtyřiašedesáti černými a bílými mramorovými deskami a živé figury představovalo třicet dva vybraných krasavic. Ten kdo porazil krále, si mohl ponechat jako cenu všechny sličné panny, což se ovšem často nestávalo, neboť král Ak-bar byl vyhlášeným šachistou, nebo se jeho protivníci obávali toho, co by je v případě výhry

skutečně očekávalo.

O živých šachách v Indii je zmínka i v románu polského spisovatele Wojciecha Żukrowského „Kamenné desky“. Hrdina románu, maďarský velvyslanec Terey spolu s přítelkyní Margitou navštíví město Fathepur Sikri a objeví v tomto opuštěném a zašlém městě impozantní šachův palác. Na dvorci nalezne obrovskou šachovnici, na níž v dávné minulosti šach hrával šachy s živými figurami. Legenda vypráví, že šach byl nejsilnějším šachistou od okamžiku, kdy dal useknout hlavu jednomu z rádců, který se mu ve hře vyrovnal a mohl se tedy v budoucnu stát jeho protivníkem v souboji o trůn.

Rudolf Soukal a Petr Herejk (in: Šachový týdeník 27-28 / 2014)